

https://doi.org/10.18485/bogoljub_stankovic.2018.ch10811.163.41'367.335:811.161.1'367.335

БИЉАНА Ж. МАРИЋ*
Универзитет у Београду
Филолошки факултет
Катедра за славистику

ИЗРАЖАВАЊЕ КОНТРАСТА У СРПСКОМ И РУСКОМ: СЛОЖЕНА РЕЧЕНИЦА**

Тема рада јесу контрастне реченице у српском и руском језику: статус датих реченица у синтаксичкој традицији руској и српској, њихова полисемичност (тј. могућност изражавања супротног, концесивног, временског или неког другог значења), употреба одређених везника у савременом руском језику у поређењу са старијим језичким периодима.

Кључне речи: контрастне реченице, поређење, супротстављање, сложена реченица, везници, српски, руски

Biljana Ž. Marić

CONTRAST IN SERBIAN AND RUSSIAN: A COMPLEX SENTENCE

This paper is analyzing the contrast clauses in Serbian and Russian language: the status of the given sentences in the Russian and Serbian syntactic tradition, their polysemy (i.e. the possibility to express the opposing, concessive, temporal or other meaning), the use of particular connectors in contemporary Russian language in comparison to the older linguistic periods.

Key words: contrast clauses, comparison, opposition, complex sentence, connectors, Serbian, Russian

* biljana.maric@fil.bg.ac.rs

** Рад је настао у оквиру научног пројекта 178021 – *Опис и стандардизација савременог српског језика*, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

«Человеческий ум постоянно противопоставляет друг другу простые понятия, а речь отражает эту тенденцию. Такое столкновение может породить наслаждение интеллектуального и эстетического характера» (Ш. Балли).

1. Српски језик

Посебну пажњу тзв. зависним контрастним реченицама у српском језику посветили су М. Ковачевић и С. Танасић у својим чланцима, где обојица дају и преглед датог проблема у српској граматичкој литератури. Обојица указују на то да су се у српским граматикама реченице с везником ДОК са супротним значењем (синонимичним значењу конјунктора А) тумачиле као независне супротне реченице (иако везник ДОК примарну своју употребу има у временским зависним реченицама) или као псеудозависне реченице (јер имају форму зависних, а значење независних – супотно) (в. Ковачевић 1998, Танасић 2011). Блиским независним супротним дати тип реченица чини: значење, формална и значењска самосталност клауза, а блиским зависним – употреба везника ДОК у саставу зависне клаузе која се може наћи и на првом месту у сложеној реченици, у инверзији.

Позивајући се на критеријуме руског синтаксичара Пешковског, Ковачевић се опредељује за становиште према којем се не може за главно мерило прогласити значење датих реченица (одређена се значења могу изразити како средствима зависне, тако и независне реченице, а такође, асиндетским реченицама, или, чак, у највећем броју случајева, и средствима просте реченице, тј. предлошко-падежним конструкцијама које сажимају, кондензују одређено значење), већ је најважнија њихова формална структура (Ковачевић 1998).

Танасић у свом чланку иде корак даље и проучава разлике на видско-временском плану између временских и контрастних зависних клауза с везником ДОК у односу на основну реченицу (Танасић 2011). Радња изражена глаголом у предикату зависне временске клаузе представља се као оквир унутар ког се извршава радња основне реченице. Ако су оба глагола несвршеног вида, означава се истовременост радњи. Временска веза између клауза доживљава се и представља далеко тешње него код контрастних (комбинације времена у главној и зависној предикацији су јасне, предвидљиве и прописане). Уп., рецимо, само следећи пример:

- (1) *Они ће проверавати дикџајте, док ми будемо писали семинарски.*
- (2) *Они ће проверавати дикџајте, док ћемо ми писати семинарски.*

У временској (пример 1) могућ је у будућем времену једино овакав однос: футур први у главној реченици, футур други у зависној. У контрастној (пример 2) могућа је употреба футура првог и у главној, и у зависној.

У контрастној је могуће контрастирање времена: прошлости и будућности. У временској то није могуће, јер зависно време постоји само на фону главног.

Они су већ проверили дикташе, док ћемо их ми тек проверавати.

Контрастно се значење у српским реченицама подвлачи употребом одређених лексичких средстава. Ковачевић указује на употребу предлошко-падежних конструкција *насујрош чему, сујрош чему, за разлику од*, које могу функционисати и као нереченични еквивалент зависних контрастних реченица (Ковачевић 1998).

Осим наведеног можемо уочити употребу следећих средстава с циљем контрастирања: антонимске и сличне лексике (контекстуалних антонима), лексике из исте или сличне тематске групе:

Археолошки налази са јужних илирских територија указују на култи земље, док они са северних територија насељених Илирима упућују на астралне култове, првенствено на култи Сунца¹.

У хери-романима све је другачије, тамо свака добра девојка добија свој (заслуженој) принца, а секретарица – милионера, док у озбиљној књижевности прича о задовољној жени изгледа сисајелицама ... некако непристојно, шта ли.

После дућих борби са променљивим исходом, ослобођена је Источна Украјина са Кијевом и присајединила се Русији, док је Зајадна Украјина остала под влашћу Пољака.

Веомо често се у контрастним реченицама представљају две различите ситуације које се доводе у међусобну везу, будући употребљене у једној сложеној реченици и суочене једна с другом уз помоћ везника ДОК (могућа је парафраза датих реченица уз помоћ текстуалних маркера типа С ЈЕДНЕ СТРАНЕ + некаква ситуација и С ДРУГЕ СТРАНЕ + другачија ситуација; потенцијално могућ и наставак: С ТРЕЋЕ СТРАНЕ...).

У роману Пољубац свако од деветнаест поглавља састоји се од два дела: први чине монолози Луке-инвалида у колицима, главној јунака повести, док у другом чинилац чује гласове његове снаје Булке или београдске сликарке Кашиарине.

¹ Примери за српски језик ексцерпирани су са сајта www.rastko.rs.

Доле наведени примери као да сведоче о памћењу унутрашње форме датог везника (в. о овоме Поповић 2014): просторног, граничног значења *док* (*докле*).

Уредник првих 40 бројева био је Д. Драгићевић, док се од 41. броја уместио његов поштински Ј. Лазаревић.

Наредна три броја поново су посвећена Дизнијевим јунацима: „Микијеве пустиловине у Африци” (у два дела) и „Три прасета и вук”, док са 22. бројем и стилијом „Необичан сан Микија Мауса” издање улази у 1937. годину.

Контраст, тј. супротстављање може бити изражено издвајањем једног лица у односу на некакву групу:

Лука, и поред своје непокретности – глава породице, најаменији, најобразованији, најумишљивији. И док понеки познаници сматрају да је он – шек шерећ за породицу, Булка сматра друшачије.

Док се већина песника борца, сазревши у току рата, исказала касније, Skender Kulenović (1910–1978) своја најбоља дела написао је у НОБ-у.

Употреба везника ДОК може захтевати далеко већи интелектуални напор за разумевање реченог у сложеној реченици. Можемо се запитати шта спаја двојину и супин у доле наведеној реченици. Међутим, анализа ће утврдити да се ове две језичке појаве (једно је граматичка категорија, а друго – облик глагола) пореде према степену своје заступљености и учесталости (у претходној су реченици у датом тексту двојина и супин поменути као специфична појава за лужичкосрпске језике).

*Док двојину, као посебну парадигму са специфичним значењем, имају све врсте речи које имају категорију броја, а то практично значи скоро све пунозначне речи (нпр. Мје ноzi болтеј, срп. Боле ме ноге), **supin** (у доњолужићкосрпском) је доста изолован глаголски облик, непроменљив и са уском сфером употребе (нпр. *dls. žom spat, срп. idem da spavam*).*

Из наредног примера види се колико је дата конструкција погодна за изражавање поређења, компарације различитих типова (у конкретном примеру пореди се учесталост употребе компаративног суфикса -ш- у горњолужичкосрпском и српском језику). Другим речима, дати везник користи се у компаративним реченицама (у руској литератури: *сопоставительные*), које онда могу садржати већи или мањи степен конфронтације, контраста, супротстављања.

*У разлике те врсте svakako спада и висока regularnost **komparativnog sufiksa -š- u gls.** (слично, на пример, slovenačkom и poljskom), док је у срп. тај суфикс у статусу изузетка (лакши, лепши, мекши), – као и само gls. језику својствени апсолутни*

superlativ tipa nanajsušiši, dok srpski jezik ima osobinu sasvim retku među slovenskim jezicima „narativni” superlativ tipa ponajbolji, ponajlakši itd.

2. Руски језик

Употреба овог типа реченица у руском језику захтева нашу пажњу из неколико разлога: 1) како је формално решено питање припадности овог типа реченица – зависно или независнословеним? 2) у којој се тип по значењу оне издвајају? 3) конфронтативни српско-руски план: једном везнику у српском (ДОК) одговарају два у руском (ПОКА или, ређе, В ТО ВРЕМЯ КАК у временском, и В ТО ВРЕМЯ КАК и још неки синонимични везници у компаративном значењу).

2.1. У руској синтаксичкој литератури помиње се специфичан статус реченица са везником В ТО ВРЕМЯ КАК, тачније, за компаративне реченице, у које ове спадају, сматра се да се налазе на самој периферији система зависнословених реченица, јер је код њих максимално слободна синтаксичка веза међу два клаузама. Академијина граматика из 1970. године реченице с везницима *если...то, в то время как, тогда как, между тем как* чак третира као независнословене, указујући на њихово хипотаксичко порекло (ГР 1970). Литература такође бележи сличност која постоји између датог типа зависнословених реченица и независних супротних с везником А, ЗАТО, НО и др. (Бабайцева и др. 1987; Валгина и др. 2006).

2.2. Савремена руска синтаксичка литература углавном на начин сличан српској решава питање класификације датих реченица по значењу. У компаративне реченице, осим оних с везницима *если...то, в то время как, тогда как, между тем как* које имају значење супротстављања, контраста, диференцирања, у овај се тип, али са значењем еквиваленције, подударана сврставају оне реченице са везницима *по мере того как, чем...тем, как...так и*. И један и други тип настају на бази поређења двеју појава, ситуација, догађаја, с тим што се код првог или даје неутрално конфронтирање или изражава и супротстављање, контраст, па и још нека додатна значења (о њима касније), а код другог ипак тешње указује на везу међу два појавама, догађајима (та веза укључује и одређено градуирање). Код ових других структура је често неслободна, тј. захтева употребу компаратива (*Чем дальше в лес, тем больше дров*) или нека друга средства која ову синтаксичку конструкцију чине затвореном. Оне се и по свом значењу и структури приближавају поредбеним реченицама (сравнительные), чак се понегде издваја комбиновани сравнительно-со-

поставительный тип (*И как раньше Римский страдал из-за Степы, так теперь Варенуха мучился из-за Алоизия*)² (Кустова 2013: 245).

У материјалима Корпусне граматике руског језика везници *в то время как, тогда как, между тем как* дати су међу везницима с концесивним значењем, при чему им се приписује заједничка са осталим концесивним везницима семантика необичности, неочекиваности коегзистирања двеју ситуација (без експлицирања узрочно-последичне везе међу њима, што је својствено концесивним односима) (РКГ 2018).

НОСС издваја неколико значења датих везника *в то время как, тогда как, между тем как*: временско, концесивно, конфронтативно или контрастно и њихову наративну употребу (В. НОСС 2003). Временско значење би требало искључиво да ставља акценат на истовременост двеју ситуација.

Иван Васильевич вскапывал грядки, в то время как его жена обрезала кусты жасмина (пример из НОСС-а).

Међутим, испоставља се да понекад није најјасније да ли је у питању значење временско или поредбено.

*Россия слишком много времени и усилий потратила на самооправдания, на доказательства непричастности к тому, что происходило в Донбассе, в то время как хунта в Киеве и Вашингтон сыпали обвинениями в наш адрес*³.

Многе реченице са супротним значењем истовремено садрже и концесивно значење, с тим што концесивно обавезно подразумева каузални однос између двеју ситуација.

Указывается также на то, что Большие Западные Деньги теперь не придут в Россию, в то время как при прежней системе приходили или обещали прийти.

Супротстављање двеју ситуација уз помоћ датих везника се разликује, према ауторима НОСС-а, од наративне употребе ових истих везника по одсуству доживљаја ситуације као неприродне или неочекиване.

– Дух и смысл реформы ракетно-космической отрасли состоял в том, чтобы появилось два равноценных субъекта, в то время как прежде был один Роскосмос, – говорит член-корреспондент Российской академии космонавтики имени Циолковского Андрей Ионин.

² Ове реченице у руском и српском нису предмет нашег рада.

³ Примери за руски језик узимани су из електронског корпуса руског језика (www.ruscorpora.ru).

Собственно, только в прошлом году экспорт украинского пива сократился почти на 17%, в то время как всего годом ранее, в 2012-м, наблюдался значительный рост на уровне 12,5%.

Наративна употреба везника *в то время как* (между тем как, тогда как) у НОСС-у се овако тумачи:

Имеет место Р, имеет место Q, говорящий считает, что более естественно было ожидать, чтобы было Q и не-Р, или Р и не-Q, или не-Р и не-Q (НОСС 2003).

Зарплаты здесь очень низкие, в то время как (между тем как, тогда как) цены высокие.

Оваква, наративна употреба, према ауторима НОСС-а, захтева искључиво позицију везника унутар друге реченице (тј. зависне), дакле, није могућа у иницијалној позицији, као код оних са значењем супротстављања, конфронтација.

2.3. И из претходног параграфа произилази да се у руским контрастним реченицама као еквивалент српског контрастног везника ДОК могу употребити, и најчешће се и употребљавају, следећи везници: В ТО ВРЕМЯ КАК, МЕЖДУ ТЕМ КАК, ТОГДА КАК.

Академијина граматика наводи да се први од везника може употребити а) искључиво у временском значењу, б) у поредбеном и в) у поредбеном на фону временске синхронизације. У нашој грађи углавном смо нашли примере за друго и треће значење. У разговору са изворним говорницима такође смо установили да се В ТО ВРЕМЯ КАК све ређе употребљава у временском значењу у савременом руском језику, тј. специјализује се за конфронтацију (на фону времена или без икаквог временског садржаја). Доле наведени примери илуструју (од првог ка последњем) пораст поредбеног значења, а умањење временског:

Она спохватилась, что сидит и предается размышлениям, В ТО ВРЕМЯ КАК надо быстренько прибраться, потому что сейчас явится Стасов (Александра Маринина).

В ТО ВРЕМЯ КАК отец „служил” – то есть находился в кабинете, куда входили и откуда выходили его подчиненные и начальники, стуча сапогами, ребёнок и мать находились за занавеской и, может быть, спали или тихо играли (Эдуард Лимонов).

Тома помогала ему сколько возможно, но её вечерняя учёба отнимала у неё много времени, и Павел Алексеевич только тихо удивлялся, почему именно Тома, с её очень средними способностями, так усердствует в науках, В ТО ВРЕМЯ КАК Таня сидит в полуподвале, что-то мастерит ловкими руками и оставляет в полном бездействии свою прекрасно организованную голову... (Людмила Улицкая).

Она неодинакова в разные сезоны: армии горнолыжников, катающихся зимой в национальном парке «Приэльбрусье», не наносят практически никакого ущерба укрытым снегом альпийским лугам, В ТО ВРЕМЯ КАК летом те же склоны не выдержали бы и малой доли такого количества посетителей (Борис Жуков).

Везници МЕЖДУ ТЕМ КАК, ТОГДА КАК, сведочи и Корпусна грамадика, и НОСС функционишу као синоними везника В ТО ВРЕМЯ КАК. Академијина грамадика у случају оба везника пише о значењу а) супротстављања без примесе временске компоненте или б) са временском компонентом. За први од ова два везника наводе се и примери искључивог временског значења у језику 19. века. У нашој се грађи МЕЖДУ ТЕМ КАК такође нашао у улози временског везника (среће се и у поредбеном) у језику писаца 19. или с почетка 20. века (прва три примера). То је очигледно онде нарочито, где употреба несвршеног вида глагола доприноси изражавању временске синхронизованости или фона на коме се дешава друга радња свршеног вида. У језику каснијег периода дати везник се употребљава у поредбеним или мешовитим поредбено-временским конструкцијама (друга три примера).

МЕЖДУ ТЕМ КАК он с любопытством всё рассматривал, отворилась боковая дверь, прежде им не замеченная, и вошло множество маленьких людей, ростом не более как с пол-аршина, в нарядных разноцветных платьях (Антоний Погорельский).

На крутом спуске мы все выходим из экипажей и иногда вперегонки бежим до моста, МЕЖДУ ТЕМ КАК Василий и Яков, подтормозив колёса, с обеих сторон руками поддерживают карету, как будто они в состоянии удержать её, ежели бы она упала (Лев Толстой).

Мужики (...), отчаянно продирались сквозь толпу, наваливались десятками на телегу, запряжённую лошадей, которую следовало «спробовать», или, где-нибудь в стороне, при помощи увёртливого цыгана, торговались до изнеможения, сто раз сряду хлопали друг друга по рукам, настаивая каждый на своей цене, МЕЖДУ ТЕМ КАК предмет их спора, дрянная лошадейка, покрытая

Вы где брали вино? – лениво спросил я Волхова, МЕЖДУ ТЕМ КАК в глубине души моей одинаково внятно говорили два голоса: один – господа, прими дух мой с миром, другой – надеюсь не нагнуться, а улыбаться в то время, как будет пролетать ядро, – и в то же мгновение над головой просвистело что-то ужасно неприятно, и в двух шагах от нас шлепнулось ядро (Лев Толстой).

Стали рассуждать о местожительстве, культуре и расе индоевропейского „пранарода“, МЕЖДУ ТЕМ КАК этот пранарод, может быть, никогда и не существовал (Трубецкой).

В системе Гегеля философия права занимала совершенно исключительное положение, и потому он поспешил её изложить немедленно после логики или онтологии, МЕЖДУ ТЕМ КАК философия истории, философия искусства и даже философия религии так и остались им ненаписанными и были изданы только после его смерти по запискам его слушателей (Кистяковский).

За други везник, ТОГДА КАК нисмо нашли потврде о употреби у временском значењу, већ искључиво поредбеном са већим или мањим присуством временског фона.

Отец – обедневший эльзасский барон с шестью детьми на руках – был в состоянии снабдить сына лишь суммой в двести франков ежемесячно, ТОГДА КАК на офицерскую жизнь в пышном Петербурге требовалась тысяча. И в Москве, как показывают опросы социологов, авторитет местной власти выше, чем центральной, ТОГДА КАК по всей России ровно наоборот.

У савременом руском (нарочито у публицистичком стилу) честе су парцелисане контрастне реченице (које управо и започињу везником). Код овог типа контрастних реченица, чини се, развија се, осим поредбеног значења, и значење адитивно (присаједињавања додатне информације претходној).

Детям, молодым матерям сейчас помогает множество волонтерских организаций, а вот старшее поколение не избаловано таким вниманием. В ТО ВРЕМЯ КАК именно пожилые люди особенно тяжело переносят резкие изменения в привычном ритме жизни.

(...) казалось бы, содержать гарем под силу только сильнейшим мужам. Но на самом деле, огромный сивуч, родственник тюленей, способен удержать свой небольшой гарем всего около недели, да и то путём постоянных битв. ТОГДА КАК скромная летучая мышь копыенос опекает в гареме десятки самок в течение нескольких лет.

Хотите, чтобы ребенок вырос умным? Почаще кормите его фейхоа: дефицит йода отрицательно сказывается на умственных способностях растущего организма. МЕЖДУ ТЕМ КАК хронический дефицит йода характерен для всей территории нашей страны, что чревато снижением функций щитовидной железы, развитием ожирения и гормонозависимых опухолей.

2.4. У својству везника са контрастним, компаративним значењем у руском се, осим већ наведених В ТО ВРЕМЯ КАК, МЕЖДУ ТЕМ КАК, ТОГДА КАК, још може употребити ЕСЛИ...ТО (или, ређе, без корелативне заменице ТО). У овој употреби везнички спој нема условно значење.

Так, ЕСЛИ в первой половине 90-х годов на долю детей в возрасте до 14 лет приходилось, как правило, свыше 70% общего числа больных корью, ТО в 2002 и 2003 гг. – лишь 37–40%.

ЕСЛИ в словарях XVII– начала XVIII века „гурман” ещё синоним „обжоры”, ТО энциклопедия Дидро и д’Аламбера уже квалифицирует гурманство как „тончённую и ненасытную любовь к хорошей еде”.

ЕСЛИ в сказке / сериале / любовном романе последовательность эпизодов может генерироваться случайным образом прямо во время выполнения программы, т. е. по ходу действия, ТО для детектива эпизоды формируются заранее.

Иако се у руској литератури примећује сличност датих конструкција са оним паратаксичким с везником А (у горњим примерима могућа је слободна замена), В.З. Сањиков указује и на разлике (Санников 2008). У примерима 1а и 2а употреба дате конструкције није вероватна, док је употреба везника А сасвим на месту (примери 1б и 2б). Сањиков сматра да се конструкција са ЕСЛИ... ТО употребљава онде где говорник жели да потцрта разлику, неподударане, да конфронтира једну ситуацију другој.

1а. Если 2 в квадрате 4, то 5 в квадрате 25.

1б. 2 в квадрате 4, а 5 в квадрате 25.

2а. Если это – мой брат, то это – сослуживцы, Виктор и Андрей.

2б. Это – мой брат, а это – сослуживцы, Виктор и Андрей.

Ако бисмо овај експеримент извршили са осталим контрастним везницима у руском, као и са српским контрастним везником ДОК, дошли бисмо до сличног закључка: у поређењу са супротним везником А, дати контрастни везници (у оба језика) служе као јаче средство супротстављања, конфронтације, контрастирања.

З. П. Пипер у свом раду (Пипер 2009) о изражавању степеновања у српском језику, чини се, веома успешно у контексту дате теме сагледава апстрактне појмове уз помоћ којих смо и ми покушали да објаснимо значење контрастних реченица: разлика и различитост (диференцијација), поређење, супротстављање, контрастирање. „Констатовање разлике јесте констатовање нееквивалентности (...) или неидентичности (...), и с обзиром на ту чињеницу свако исказивање разлике је и констатација да поређење показује како између појава које се пореде постоји изванредан степен неподударности” (Пипер 2009: 73–74). Поређење, дакле, претходи установљавању сличности или разлике, а онда се дата сличност или разлика може и степеновати или градуирати⁴.

Адверзативне реченице изражавају највећи степен опште разлике, тј. разлику без њеног степеновања. А контрастне реченице исто или

⁴ Степеновање је шири појам, укључује и нулти степен разлике и степене разлике, док се градуирање односи искључиво на диференцирање степена разлике (в. Пипер 2009, Николић 2014).

слично значење изражавају хипотаксичким средствима, па је и веза међу двама ситуацијама представљена као тешња. Једна од могућих разлика је и стилске природе: док се адверзативни везник А употребљава неутрално, у свим стиловима, контрастни везници (и руски, и српски) чешћи су у интелектуализованијим писаним стиловима.

4. Закључак

4.1. И у руској и у српској литератури постојала је недоумица у вези са класификацијом датог типа реченица – у зависне или независне. У оба језика се у савременој литератури констатује њихов прелазни статус, тј. статус на периферији хипотаксичког система.

4.2. У новијој српској синтаксичкој литератури издвајају се контрастне зависне реченице. У руској се углавном говори о компаративном типу (*сопоставительный*) зависносложених реченица који подразумева две групе реченица: оне код којих се успоставља супротстављање, контраст између Р и Q и оне друге, код којих се Р и Q доводе у тешњу везу (саоднос, еквиваленција, сличност) (несоответствие: соответствие и несходство: сходство). С једне стране, делује да је руски, шири, семантички приступ бољи јер већи акценат ставља на поредбено успостављање веза између двеју ситуација (не нужно на контрастирање). Детаљна и темељна Пиперова анализа поређења, разлике и степеновања такође говори у прилог руског, ширег приступа. Ужи приступ (као у српском) може се претпоставити ширем због структуре реченице (контрастне су слободније у синтаксичком погледу).

4.3. У оба језика се, што се значења датих контрастних реченица тиче (с везником ДОК у српском и везником В ТО ВРЕМЯ КАК у руском), може уочити њихова полифункционалност: могућност употребе и у временском и концесивном значењу. У руском речнику синонима установљава се и могућност употребе датог везника у својству наративног средства успостављања везе међу деловима текста (када се осим супротстављања изражава и необичност или неочекиваност са-постојања предикација Р и Q).

4.4. У руској се литератури у својству синонимских средстава везника В ТО ВРЕМЯ КАК наводе најчешће везници МЕЖДУ ТЕМ КАК, ТОГДА КАК који су у старијим фазама развоја руског језика (срећу се примери код аутора с краја 19, почетка 20. века) имали као примарно временско значење. У савременом се језику донекле маргинализовала употреба датих везника у временском значењу, што је тенденција којој, по свему судећи, неминовно подлеже и употреба везника В ТО ВРЕМЯ КАК. Конструкција са везником ЕСЛИ...ТО (са примарним кондицио-

налним значењем) користи се такође, превасходно у сложенијим писаним стиловима, као средство контрастирања.

4.5. Док се у савременом српском језику у својству средства контрастирања у сложеној реченици користи искључиво једно везничко средство – везник ДОК, у руском је могућа примена четири вишечлана везника (В ТО ВРЕМЯ КАК, МЕЖДУ ТЕМ КАК, ТОГДА КАК, ЕСЛИ...ТО).

Цитирана литература

- Бабайцева, В.В., Максимов, Л.Ю. Современный русский язык. Учеб. для студентов пед.ин-тов. В 3 ч. Ч. 3. Синтаксис. Пунктуация. Москва: Просвещение, 1987.
- Валгина, Н.С., Розенталь, Д.Э., Фомина, М.И. Современный русский язык. Учебник для вузов, ред. Н.С. Валгиной. Москва: Логос, 2006.
- ГР: Грамматика современного русского литературного языка, ред. Н. Ю. Шведова. Москва: Наука, 1970.
- Ковачевић, Милош. Синтакса сложене реченице у српском језику. Београд: Рашка школа, Србиње: Српско просвјетно и културно друштво 1998.
- Кустова, Г. И. Синтаксис современного русского языка. Курс лекций. Москва: Флинта. Наука, 2013.
- Николић, Марина. Категорија степена у српском језику. Сложена реченица. Београд: Институт за српски језик, 2014.
- НОСС: Новый объяснительный словарь синонимов русского языка, ред. Ю. Д. Апресян. Москва: Школа «Языки славянской культуры», 2003.
- Пипер, Предраг. „О семантичкој категорији степена у српској сложеној реченици”. Јужнословенски филолог LXV, 2009: 65–88.
- Поповић, Људмила. Контрастивна граматика српског и украјинског језика: таксис и евиденцијалност. Београд: САНУ, 2014.
- РГ АН: Русская грамматика АН СССР. Том II. Синтаксис, Москва: Наука, 1982.
- РКГ: Русская корпусная грамматика, доступно 12.3.2018. <<http://www.rusgram.ru/>>
- Санников, В. З. Русский синтаксис в семантико-прагматическом пространстве, Москва: Языки славянских культур, 2008.
- Танасић, Срето. „Зависне контрастне реченице”. Јужнословенски филолог LXVII, 2011: 121–134.

Биљана Ж. Марич

ВЫРАЖЕНИЕ КОНТРАСТА В СЕРБСКОМ И РУССКОМ ЯЗЫКАХ:
СЛОЖНОЕ ПРЕДЛОЖЕНИЕ

Резюме

Темой данной статьи являются контрастные (сопоставительные) предложения в сербском и русском языках, а более конкретно: статус этих предложений в синтаксических традициях русской и сербской, их полисемия (возможность употребления в противительном, уступительном, временном или в каком-то другом значении еще), употребление определенных союзов с временной и противительной семантикой в современном русском языках и в более старых языковых периодах.

Ключевые слова: контрастные предложения, сопоставление, противопоставление, сложное предложение, союзы, сербский, русский